

TA'LIM TIZIMIGA GERMINEVTIK YONDASHUVNI TATBIQ ETISHNING O'ZIGA XOSLIKLARI

Kaziyeva Turg'unoy Tursunboyevna
Andijon davlat pedagogika instituti
Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrasida mudiri
p.f.d dots.

Annotatsiya: Ushbu maqolada germinetika oid ma'lumotlar va islohotlar yoritilgan bo'lib, aynan germinetikaning tafakkur rivojlanishidagi muhim bo'lgan ahamiyati to'la yoritilgan. Ta'lim tizimiga germinetika yondashuvni tatbiq etish va yangi bilimlarni kashf etishda germinetika yo'nalishini tanlashning o'ziga xosliklari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Germinetika, falsafa, tarix, lug'atshunoslik, tafakkur, ong, adabiyot, tahlil, tavsir, sharq, uyg'onish davri, kreativlik, kompetentlik.

O'zbekistonda yangi uyg'onish - Uchinchi Renessans davri boshlandi. Barcha sohalarda kundan kunga yangi yutuqlar va yangi imkoniyatlarning paydo bo'lishi hamda kundan - kunga rivojlanishning jadallashuvi buning yaqqol isbotidir. Mamlakatda ta'lim sifatini, uni jamiyatda kechayotgan islohotlardagi o'rni va ishtirokini ta'minlamay turib, taraqqiyotga yuz tutish mushkul. Shu ma'noda yurtimizda xalqaro talablarga javob beradigan oliy ta'lim tizimini yaratish bo'yicha keng qamrovli ishlar amalga oshirilmoqda.

Respublikamiz ta'lim sohasidagi islohotlar ta'lim-tarbiyaning samarali omillaridan keng ko'lamda foydalanish, bu jarayon qatnashchilari orasida ongli hamkorlik munosabatlarini yo'lga qo'yish, milliy merosimidan unumli foydalanishni taqozo etadi. Shu ma'noda germinetika daxldor barcha bilimlar bizga asqotadi.

Germinetika bu qadimiyligi sababli asl ma'nosi tushunarsiz bo'lgan matnlarni tushunish, va talqin qilishni o'rganuvchi san'at hisoblanadi. Yunonchadan olingan ushbu so'z "tushunish va tushuntirish o'qituvchisi" deb ham talqin qilinadi.

Ta'lim tizimiga germinetika yondashuvni tatbiq etish — bu ta'lim jarayonini tushunish, talaba va o'qituvchi o'rtasidagi muloqotni yaxshilash va bilimlarni aniq, chuqur tushunish maqsadida amalga oshirilgan yondashuvdir. Germinetika — bu matn va nutqni tushunish, talqin qilish ilmidir, shuningdek, tarixiy va madaniy kontekstda ma'nolarni anglashni nazarda tutadi. Germinetika yondashuv ta'lim tizimiga bir qancha o'ziga xosliklarni olib kiradi.

Germinetika yondashuvning ta'lim tizimiga tatbiq etilishining ba'zi o'ziga xosliklari quyidagilarda o'z aksini topadi

1. Talabalar bilan faol muloqot: Germenevtik yondashuvda o‘qituvchilar va talabalar o‘rtasidagi muloqotning ahamiyati katta. Bu yondashuvda o‘qituvchi talabalar bilan fikr almashish, savol berish va javob olish, shuningdek, talabalarning fikrlash jarayonini qo‘llab-quvvatlash orqali bilimlarni chuqurroq tushunishga erishishga harakat qiladi.

2. Kontekstual tushunish: Germenevtik yondashuvda har bir bilimni o‘rganishda kontekstning ahamiyati katta. Talabalar faqat biror mavzu yoki darsni o‘rganib qolmay, balki uni ijtimoiy, madaniy va tarixiy kontekstda tushunishga harakat qiladilar. Bu yondashuv talabalarning bilimlarni chuqurroq anglashga yordam beradi.

3. Interaktiv o‘qitish metodlari: Germenevtika talqin va muhokama jarayoniga asoslangan yondashuvni o‘z ichiga oladi. Shuning uchun, ta’lim jarayonida interaktiv metodlar, masalan, guruh ishlar, rolli o‘yinlar, diskussiyalar va boshqalar qo‘llaniladi. Bu talabalarning fikrini rivojlantiradi va mustahkam bilimlarni shakllantirishga yordam beradi.

4. Talabaning faolligi: Germenevtik yondashuv talabaning o‘z bilimlarini yaratishdagi faolligini qo‘llab-quvvatlaydi. Bu, talaba o‘rgangan ma’lumotni passiv ravishda qabul qilishdan ko‘ra, uni aktiv ravishda tahlil qilish, so‘rovlar bilan yordam olish va o‘z tushunchalarini rivojlantirish jarayonini o‘z ichiga oladi.

5. Shaxsiy talqin: Germenevtik yondashuv talabalarga o‘zlarining bilimlarini va tushunchalarini yaratishda erkinlik beradi. Har bir talaba o‘zining shaxsiy tajribalari, bilimlari va qarashlari asosida biror mavzuni talqin qilishi mumkin. Bu individual yondashuv o‘qitish jarayonini yanada samarali qiladi.

6. Bilimlarni o‘zlashtirishning chuqurligi: Germenevtik yondashuv faqat yuzaki bilimlarni o‘rganish emas, balki ularni chuqurroq anglashni nazarda tutadi. Bu metod talabalarga o‘rganilayotgan mavzuni bir necha qirralari bilan o‘rganish imkonini beradi, masalan, mavzuni tarixiy, madaniy va falsafiy jihatlardan yoritish.

7. Tushuncha va qiyoslash: Germenevtik yondashuvda talaba o‘rganilayotgan kontseptlarni bir-biriga qiyoslab, tushunishga harakat qiladi. Bu jarayon, ilgari o‘rgangan ma’lumotlar asosida yangi bilimlarni o‘zlashtirishga yordam beradi.

Ta’lim tizimiga germenevtik yondashuvni tatbiq etish talabalarning fikrlash, anglash va talqin qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yo’naltirilgan. Bu metod orqali ta’lim jarayoni yanada interaktiv va shaxsiylashtirilgan bo‘lib, talabalar faolligini oshirish va bilimlarni chuqurroq tushunishni ta’minlaydi. Bugunning germenevtikasi aynan bugungi talablarga moslashadi. Bugungi yosh avlod har tomonlama mukammallika intilar ekan, yangicha dunyoqarash bilan birgalikda tarixiy obidalaridan ham foydalanish va yangicha usulda ularni tatbiq qilish aynan germenevtikaning rivoji uchun xizmat qilmoqda.

Masalan, tibbiyot sohasini olaylik bundan necha asrlar avval yozilgan buyuk ajdodimiz Abu Ali Ibn Sinoning mashhur “ Tib Qonunlari” asari ham bugungi kunda yanada chuqurroq o‘rganilib, yangidan yangi bilimlarni ochilishiga va tibbiyot sohasidagi ulkan yutuqlarga zamin yaratishiga yo‘l ochmoqda.

Aksariyat manbalarda matnni tahlil qilish nazariyasi sifatida e’tirof etiladigan germinetika, tom ma’noda juda keng doirada qo’llanuvchi sohalar aro ta’limotdir. Chunki, ma’noni talqin qilish, tushunish, tushuntirish, izohlash, sharxlash kabi hodisalar falsafa, tarix, psixologiya, filologiya, san’atshunoslik, huquqshunoslik kabi fanlarning asosini tashkil qiladi. Germinetika talabaning tafakkurini rivojlantiruvchi asosiy omil hisoblanadi. G’arb mutafakkiri Gadamerning fikriga ko’ra germinetika haqiqiy tushunishning mahsuldor munosabatidir. Bu bilan tarixni bevosita tushunish jarayonini yengillashtiradi. Tarixshunos bir muallif asarini o’rganar, tarixiy hodisani talqin qilar ekan, o’rganuvchining tasavvuri, mulohazalari doimo asar mazmunini, ruhiyatini aynan aks ettiradi va tafakkurini yanada rivojlantiradi.

Badiiy asarlarni ilmiy tahlilida ham germinetikaning ahamiyati kattadir. Germinetika tushunilishi og’ir bo’lgan biror badiiy asar matnini anglash kechimi, ruhoniyl butunlikning betakror qismlarda ifodalanish yo’sinini tushunishdan iborat.

Ilmiy manbalarda herminetikaning umumiy va maxsus singari ikki ko’rinishi borligi qayd qilinadi. Umumiy herminetika «Injil»ning butun matnini izohlash qoidalarini o’rganish bilan shug’ullanadi. U tarixiy-madaniy, sintaktik va ilohiy sharhlarni o’z ichiga oladi. Maxsus herminetika esa rivoyat, majoz, timsol singari konkret janrlarni sharhlashda qo’llaniladigan qoidalarini o’rganadi.

Germinetika metodologiyasi hozirda barcha jamiyatlarning boshqaruv bo’g’inlarida ham qo’llaniladi. Bu istiloh avvalda muqaddas diniy kitoblarning matnini o’rganar va tushuntirar edi. Tafsir va ta’vil, buyuk mutafakkirlarimizning asarlariga sharhlar bizning eng katta ma’naviy boyligimizdir. Shunday ekan bugungi kunda yoshlarimizni tafakkurini rivojlantirishda germinetikaning yo’lga qo’yish orqali milliy me’rosimizni o’rganib, hayotga yorqin tatqiq qilish lozimdir.

Germinetikaning talqin qilish va tushunish usullariga murojaat qilish zarurati tarixchi-tadqiqotchining, birinchi navbatda, har xil turdagi matnlar bilan ishlashi bilan izohlanadi. Tushunish doirasining kengayishi germinetika doiraning to’rtinchi ishtirokchisi - potentsial o’quvchi-talabalar o’rtasida amalga oshadi va talabalar orqali o’tadi, u kitob haqida ma’lumotni birinchi o’qituvchining og’zaki yoki reklama tasviri orqali oladi. Birinchi o’quvchining ma’nolari ikkinchi o’quvchining tegishli ma’nolarini o’z ichiga oladi. Shunday qilib, biz germinetika doirani yangi tushuncha orbitasiga olib boradigan ushbu to’rtinchi ishtirokchi orqali “ ma’no birligini kengaytiruvchi konsentrik doiralar” haqida gapirishimiz mumkin bo’ladi. Bu esa fanda gadamer taktikasi deyiladi. Aynan gadamer taktikasini adabiyotga yo’naltirish orqali esa o’quvchilarda adabiyotga bo’lgan qiziqishni yanada orttirish va bugungi kundagi davlat siyosati darajasiga aylangan kitobxonlikni ommaviy targ’ibot qilishga eishish mumkin.

Adabiyot va jamiyat, adabiy asar va jamoatchilik o’rtasidagi munosabatlarni o’rganish asarning maqsadini ham, ularni tushunishni ham oldindan belgilab beruvchi janrni kutish ufqini qayta yaratishga qodir bo’lgan darajada sotsiologik va psixologik soddalashtirishlardan qochish

imkonini beradi. Kitobxonlar tomonidan taqdim etiladi va shu orqali ularni u yoki bu tarixiy vaziyatni avvalgi dolzarbligi bilan tushunishga undaydi.

Germinetika talaba tushunchani boshlang‘ich sifatida emas, o‘z ma‘nosini faqat uzoq oxirida, to‘la rivojlangan milliy adabiyotda oladi, balki o‘ziga xos ma‘noga ega bo‘lgan boshlang‘ich sifatida o‘rta asrlar adabiyoti yana o‘zgarmas paradigmaga aylanishi mumkin, chunki u xalq tillarida shakllanayotgan avtonom harakatning namoyon bo‘lishi, uning arxai janrlari ham ideal, ham yopiq hayot haqiqatidan dalolat beradi. Tarixiy dunyo bizga muloqotning ijtimoiy (ozodlashtiruvchi yoki himoya qiluvchi) va ijodiy roli, har qanday adabiy faoliyatning roli ma‘lum bir yangi nuqtai nazardan o‘zini namoyon qiladigan birlamchi tuzilmalarni ochadi.

Klassik germinetika ularni tahlil qilish va talqin qilish uchun ushbu matnlarning ma‘nosini ochib berishning ko‘plab umumiy va maxsus texnikasi va usullari ishlab chiqilgan bo‘lib, shuning uchun ularni talqin qilish va tushunish bir qancha yangiliklarni fanga olib kirmoqda. Bu metod jamiyatning boshqaruv tizimida musulmon mamlakatlarida katta o‘rin tutadi. Tafsir va ta‘vil, buyuk mutafakkirlarimizning asarlariga sharhlar bizning eng katta ma‘naviy boyligimizdir. Ayniqsa, Alisher Navoiy asarlari, Imom Buxoriy hadislarini taxlili orqali halgan maqsad esa aynan mamlakatimiz kelajagiga munosib hissa qo‘shish bilan birgalikda, hali aniqlanmagan, hali sayqal berilmagan, hali tamomila o‘rganilib ulgurmagan hodir qo‘lyozma me‘rosimizdan unumli foydalangan holda ta‘lim-tarbiya sohasida bir qancha yutuqlarga erishishdir.

Talabalarni fikrlashga, tinimsiz o‘z ustida izlanishga undovchi kuch bo‘lgan o‘quvchiga tanish bo‘lmagan yangidan yangi bilimlarni ham aynan germinetika asoslangan holda anglashimiz va yangicha tushuncha va bilimlarni keng jamoatchilikka yoyishga erishishimiz mumkin. Vaholanki, G‘arbda Gadamerga davriga kelib germinetika to‘la ratsionallashti.

Gadamerga kelsak, haqiqiy tushunish mahsuldor munosabatdir. Bu bilan tarixni bevosita tushunish jarayonini yengillashtiradi. Tarixshunos bir muallif asarini o‘rganar, tarixiy hodisani talqin qilar ekan, o‘rganuvchining tasavvuri, mulohazalari doimo asar mazmunini, ruhiyatini aynan aks ettira olmaydi, degan xulosaga keladi (Istina i metod. M. 1988. Str.304).

Falsafiy germinetika Forobiyning aktsidentsiyalarning ko‘chish qonunida ham bor. “Rasoil ul-xukamo” ta‘kidlashicha, tushunishdan avval anglash keladi. Buni zamondoshlarimiz E. Betti, Gadamerga germinetika va uning sferalari to‘g‘risidagi ta‘limotlarida endigina ta‘kidlashdi. Gadamerning matnlarni qismlarga bo‘lib o‘rganish to‘g‘risidagi ta‘limoti to‘g‘risida ham fikrimiz shunday. Bu metodning ham tajribadan o‘tgan usuli aslida bizda mavjuddir.

Misol qilib aytadigan bo‘lsak, Qur‘oni-Karim suralarini oyatma-oyat o‘rganish tavsirini tahlil qilish, hadislardagi asl ma‘noni anglash va tahlil qilish ham bugungi kundagi germinetikaning tub ildizlari hisoblanadi va o‘quvchidan faqatgina tafakkur qilishni talab qiladi.

G`arbda ilm-fandagi nufuzingiz unvon va daraja bilan belgilanmaydi va bu to‘g‘ri deb o‘ylayman. Kechagina doktorlik dissertatsiyasini yoqlagan bo‘lsangiz ham o‘z ustingizda ishlashda davom etmasangiz –tadqiqotlarda qatnashmasangiz , maqolalar yozmasangiz , ilmiy jurnallarda chiqish qilmasangiz ilmiy salohiyatingiz ko‘tarilmaydi. Germinevtikaning ham ilm-fan salohiyatini ko‘tarishdagi ahamiyati ham juda kattadir. Ya`ni aynan germinevtikaga asoslanib, adabiyotlardan yangicha bilimlarni tafakkur qilish orqaligina yangi bilimlar, ihtirolarga yo‘l ochiladi. Bu esa Germinevtikaning bugungi kundagi naqadar dolzarbligi va yangi innovatsiyalar asosi ekanligidan darak bermoqda.

Ta’lim, fan va izlanish chegara bilmaydi, balki eng yangi bilim va ko‘nikmalarni ulashish orqali insoniyatni taraqqiyotga yetaklaydi, bir necha xalqlar taqdiriga daxldor bo‘lgan muammolarga birgalikda yechim topish orqali mamlakatlar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik aloqalari ham mustahkamlanmoqda. Bunda ilm-fan rivoji uchun boshqa mamlakatlarning adabiyotlari va milliy meroslarini o‘rganish va chet el adabiyotlarini o‘zimizga qiyoslab tahlil qilish orqali yuqori natijalarga erishish mumkin. Aynan germinevtika tafakkurni boyitish va ta’limni yuqori samaradorlikka olib chiqishda bizga dasturul amal bo‘lib hizmat qiladi.

Narsa-hodisalar mohiyatini tushunish va tushuntirish fan oldida turgan eng asosiy vazifalardan biri ekan, germenevtik tadqiqotlar mohiyatini o‘rganish ma’naviy – ma’rifiy tarbiya sohasida muhim ahamiyat kasb etadi. Germenevtik metodologiya asosida ijtimoiy-siyosiy hodisalar mazmunini talqin qilish, ular mohiyatini tushunish mustaqil bo‘lganiga ko‘p bo‘lmagan O‘zbekiston tarixi, milliy merosi, tafakkur uslubi va dunyoqarashidagi o‘zgarishlarni chuqur tahlil etish va shu asosda ularga mustaqil munosabatni shakllantirish imkonini beradi. Global o‘zgarishlar, axborot oqimi ko‘lami oshayotgan bir paytda, milliy qadriyatlar mazmunini tushunish bilan birga, o‘zga madaniyatlarni ham anglash davr talabidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Diltey V. Vvedeniye v nauku o duxe / Sobr. soch.: V 6 t. t.1.-M.: 2000.
2. Diltey. V. Germenevtika i teoriya literaturi. Sobr. soch. v 6 t. — M.: Dom intellektualnoy knigi, 2001. - T. 4.
3. Jabborov Sh. Germenevtika – tushuntirish san’ati. –Toshkent: Akademiya, 2010.
4. Jabborov Sh., Abdushukurov B. Sharq germenevtikasining o‘ziga xos xususiyatlari. – Toshkent: Akademiya, 2013.
5. Jahon falsafasi tarixidan lavhalar / Nazarov Q. tahriri ostida. -Toshkent: Sharq, 2005.
6. Jumanioyozov R. Ta’lim, tarbiya, tafakkur, taraqqiyot. –Toshkent: Abu Matbuot-konsalt, 2015.
7. Jo‘rayev N. Tarix falsafasining nazariy asoslari. -Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
8. Jervolino D. Paul Ricouer: une hermeneutique de la condition humaine / D. Jervolino. P., 2003.
9. Izer V. Akt chteniya. –M.: Nauka, 2006.

10. Izer V. Problema perevodimosti: germeneytika i sovremennoye gumanitarnoye znaniye: Leksii, prohitanniye na filologicheskoy fakultete Moskovskogo universiteta. Per. s angl. -M.: 2009.

11. www.wikislovar.ru

12. <http://www.philosophypages.com/dy/>

13. <http://www.seop.leeds.ac.uk/entries/husserl/>